

Edyta Manasterska-Wiącek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4998-9668>

e-mail: edyta.manasterska-wiacek@mail.umcs.pl

O konsekwencjach rozbieżności między rodzajem gramatycznym a naturalnym. Przypadek *Myszki Miki*

On the consequences of natural-grammatical gender conflicts.
The case of *Myszka Miki*

Abstrakt

Rozbieżność między rodzajem gramatycznym a naturalnym (referencjalnym) jest zjawiskiem obserwowanym w polszczyźnie, wpływającym często na trudność i niejednoznaczność tworzenia związków wyrazowych. Celem artykułu jest zbadanie i omówienie negatywnych konsekwencji przeniesienia imienia słynnego amerykańskiego męskiego bohatera filmów dla dzieci, *Mickey Mouse*, do języka polskiego w brzmieniu *Myszka Miki*. Autorka relacjonuje dwa przeprowadzone przez siebie studia empiryczne, oparte na różnych metodologiach (Badanie 1 o charakterze ankietowym wśród dzieci w wieku szkolnym i Badanie 2 tekstów o tej postaci napisanych przez dorosłych), które wykazują problem uzgodnienia związków zgody rodzajowej dostosowanej czasem do rodzaju naturalnego (płci bohatera), np. *mały Myszka Miki poszedł*, a w innych wypadkach do rodzaju gramatycznego żeńskiej Myszki (np. *mała Myszka Miki poszła*). Oba badania dowodzą, że spolszczenie *Myszka Miki* wywołuje niekorzystne skutki zarówno w grupie dzieci, jak i dorosłych autorów/autorek tekstów o filmowym gryzoniu. Należą do nich rażące i absurdalne połączenia gramatyczne, których skutkiem ubocznym jest niezamierzony i niepożądany efekt komiczny, utrudniona recepcja tekstów kultury, dylematy w wyborze zależnych form rodzajowych. Autorka wskazuje ponadto na konsekwencje działań tłumaczy w przenoszeniu nazw postaci niezgodnych z rodzajem naturalnym.

Słowa kluczowe: rodzaj gramatyczny, rodzaj naturalny, Mickey Mouse, Myszka Miki, tłumaczenie

Abstract

The conflict between grammatical gender and natural (referential) gender in the Polish language often results in difficulties combining words burdened with such a feature with dependent items. The aim of the article is to discuss the negative consequences of rendering Mickey Mouse, the name of a famous American children's film male character, into Polish as *Myszka Miki*. The author reports on two empirical studies she conducted employing

different methodologies (Study 1, a survey carried out among schoolchildren; Study 2, based on texts written by adults). The studies demonstrate the problem of aligning linguistic elements to achieve gender concord, with structures sometimes adapted to natural gender and in other cases to grammatical gender (e.g. *mała Myszka Miki poszła* ‘the little (feminine) Mickey (masculine) Mouse (feminine) went (feminine),’ *mały Myszka Miki poszedł* ‘the little (masc.) Mickey (masc.) Mouse (fem.) went (masc.)’). Both studies show that the use of the Polonized name *Myszka Miki* brings about negative effects in texts written by both children and adults. They include grammatically deviant and absurd combinations of words, resulting in unintended and undesirable humorous effects, hindered reception of cultural texts, and dilemmas in choosing dependent gender forms. Additionally, the author points out the consequences of translators’ decisions to transfer character names which are inconsistent with natural gender.

Keywords: grammatical gender, natural gender, Mickey Mouse, *Myszka Miki*, gender, translation

1. Wprowadzenie – rodzaj gramatyczny a naturalny w polszczyźnie

Gramatycy polscy już od dawna zwracali uwagę na wypadki rozbieżności między rodzajem gramatycznym a naturalnym¹. Pojęcie rodzaju naturalnego (referencjalnego) uznaje się za kluczowe dla wyrażania płci w języku, różna jest jednak jego autonomia wobec rodzaju gramatycznego. Okazuje się bowiem, że „określenie ‘naturalny’ wcale nie przesądza gramatyczno-semantycznej zgodności, zwykle wskazuje na samą tylko płaszczyznę znaczenia” (Wojdak 2016: 176)². Warto tu również przytoczyć pozycję *O panach i paniach: polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa* Marka Łazińskiego. Badacz zwraca uwagę na obserwowany w polszczyźnie konflikt uzgodnień *ad formam* – rodzajowych oraz *ad sensum* (zgodne z płcią), co skutkuje rozchwianiem składni (Łaziński 2006: 231–233). Wystarczy przywołać augmentatywne i deminutywne rzeczowniki naturalnego rodzaju żeńskiego zakończone spółgłoską, reprezentujące rodzaj gramatyczny męski (*babsztyl, babon, garkothuk*) czy rzeczowniki z przyrostkami *-ę, -ątko, -sko, -isko/-ysko* gramatycznego rodzaju nijakiego (*dziewczę, dziewczątka, matczyśko*), by dostrzec niekonsekwencję w połączeniu z innymi członami zdania: *ten babsztyl poszedł, to babsko przyszło*. W rodzaju naturalnym męskim podobnie – zgrubienia na *-isko* (*panisko, chłopisko*) czy określenia z przyrostkami tworzącymi nazwy istot niedorosłych *-ątko, -ę*

¹ Zob. np. Bąk 1986; Karpowicz 1999; Jadacka 2006.

² Jak podkreśla Piotr Wojdak, „rodzaj naturalny kategoryzowany jest niegramatycznie: jako cecha semantyczna względnie referencjalna (czasem konkretnie jako płeć), a nie jako rodzaj gramatyczny” (2016: 176). Autor przywołuje w kolejności chronologicznej opracowania, w których podejmowane jest zagadnienie rodzaju naturalnego i gramatycznego.

(*chłopię, księżątko*) tworzą związki typu: *to ogromne chłopisko, tamto biedne chłopię*, a więc gramatycznie połączenia z rodzajem nijakim.

Rozbieżności tego typu nie są czymś szczególnym³. Jednakże w przekładzie na język polski niektórych nazw postaci fikcyjnych, w których zachodzi sprzeczność między omawianymi rodzajami, mogą pojawić się trudności z ustaleniem zgody rodzajowej oraz problemy natury logicznej. Znanym przykładem są dziewczęce bohaterki baśni braci Grimm o męskich przydomkach: *Czerwony Kapturek* i *Kopciuszek*, które skutkują takimi sformułowaniami, jak *Czerwony Kapturek był śliczną dziewczynką, a Kopciuszek wyszedł za księcia*⁴. Użycie jednego z rodzajów w wypadku podobnych niezgodności wcale nie jest jednoznaczne⁵. Przytoczone przykłady przydomków bohaterek bajek wskazują na brak transparentnych zasad dotyczących językowej obecności tego typu rozwiązań stosowanych w języku polskim oraz na skutki, jakie rodzi rozbieżność między rodzajem gramatycznym i naturalnym.

Podobny los „kłopotliwej jednostki językowej” w aspekcie rodzajów spotkał znanego bohatera filmowej bajki Walta Disneya, Mickey Mouse. Jego imię przełożono na polski jako Myszka Miki, na niepożądane skutki czego jak dotąd w kontekście badawczym nie zwrócono uwagi. Omówienie konsekwencji transpozycji Mickey Mouse do języka polskiego czynię celem niniejszych rozważań, w których, po wprowadzeniu o historii filmów z Mickey Mouse, relacjonuję dwa badania empiryczne (Badanie 1 wśród dzieci szkolnych i Badanie 2 tekstów napisanych przez dorosłych) oraz ich wyniki⁶.

2. Mickey Mouse w kulturze amerykańskiej i polskiej

Premiera animowanego filmu rysunkowego, *Plane Crazy*, w którym Mickey Mouse pojawia się po raz pierwszy, odbyła się 15 maja 1928 r. Za kilka lat będziemy świadkami stulecia tego wydarzenia. Przez ten czas zabawny i niezwykle barwny bohater bajki był i jest rozpoznawany na całym świecie, ciesząc się sympatią zarówno dzieci, jak i dorosłych⁷. 18 listopada 1928 r.

³ Warto w tym kontekście przytoczyć chociażby niemiecki wyraz *das Mädchen* ‘dziewczyna’ z naturalną referencją żeńską i gramatycznym rodzajem nijakim. O wpływie rodzaju rzeczownika na postrzeganie referenta interesująco pisze Wacław Cockiewicz (2018: 5–6).

⁴ Zob. Szczurek 2011: 108–112.

⁵ O niejednoznacznym rozumieniu przewagi rodzaju gramatycznego bądź naturalnego zob. Nowakowska 2014: 223.

⁶ Za skierowanie mojej uwagi badawczej na Myszke Miki w kulturze polskiej, konsultacje w zakresie języka angielskiego oraz węgierskiego dziękuję Pani prof. Jolancie Szpyrzej-Kozłowskiej. Dziękuję również Recenzentom artykułu za cenne wskazówki merytoryczne.

⁷ *Myszka Miki – ikona filmu animowanego*, <https://www.polskieradio.pl/39/156/artukul/2405446,myszka-miki-ikona-filmu-animowanego>

zadebiutował film *Steamboat Willie* (polski tytuł *Parowiec Willie*), z główną rolą Mickey Mouse. Obraz odniósł duży sukces komercyjny. Film okazał się przełomowy również pod względem technicznym, był bowiem pierwszą udźwiękowioną animacją. Co ciekawe, Walt Disney samodzielnie dubbingował głos głównego bohatera do 1946 r.⁸ Jak czytamy na stronie PolskieRadio24.pl, postać Myszki Miki powstała w trudnym dla Walta Disneya momencie. Wraz ze swoim współnikiem Ubem Iwerksem stracił on prawa autorskie do królika Oswalda – swojej pierwszej postaci animowanej, która odniosła sukces. Disney i Iwerks bezskutecznie próbowali je odzyskać.

Animowana postać Mickey Mouse „była wzorowana na typowym przedstawicielu amerykańskiej klasy średniej. Była ambitna i uwielbiała rywalizację, ale jednocześnie działała pragmatycznie. Widzowie mogli poczuć więź z Mikim, co przełożyło się na popularność filmów z jego udziałem. Przed sukcesem *Parowca Willie* Walt Disney wyprodukował dwa filmy z Myszką Miki w głównej roli, które jednak nie zdobyły serc publiczności. Udane przyjęcie trzeciej produkcji zapoczątkowało dobrą passę, która wyniosła go [Myszkę Miki – uzup. moje] na szczyt Hollywood”⁹.

W roku 1932 Walt Disney otrzymał Oscara za stworzenie postaci Mickey Mouse¹⁰. W technikolorze można było zobaczyć filmy z tą postacią już w 1935 r. Przez lata swojego istnienia bohater kreskówki wielokrotnie zmieniał swój wizerunek, dotąd pojawił się w 175 kostiumach¹¹.

Amerykański serial *Mickey Mouse Clubhouse* był emitowany również w Polsce w latach 2006–2016 i zyskał sporą popularność¹². Jego obecność w kulturze polskiej odnotowywana jest od dawna. Bohaterowie bajek o Myszcze Miki byli znani polskim dzieciom jeszcze przed II wojną światową (Łysakowska-Trzoss 2019)¹³. W opisie książki Pawła Sitkiewicza *Miki i myszy. Walt Disney i film rysunkowy w przedwojennej Polsce* wydanej w roku 2012 na platformie słowo/obraz terytoria, czytamy:

Walt Disney dla animacji jest tym, kim Freud dla psychoanalizy, św. Paweł dla chrześcijaństwa, a Lenin dla komunizmu. Można go nie lubić, można nie cenić jako artysty, ale nie da się zrozumieć historii kina animowanego, a nawet całej popkultury, bez jego osiągnięć i grzechów. Choć Disney nigdy nie był w Polsce, odcisnął piętno również

⁸ <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2405446,Myszka-Miki-ikona-filmu-animowanego>

⁹ <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2405446,Myszka-Miki-ikona-filmu-animowanego>

¹⁰ *Historia Myszki Miki*, <https://kafeteria.pl/21391,historia-myszki-miki>

¹¹ *Myszka Miki – ewolucja najslawniejszej animowanej myszki świata*, <https://creativeheads.pl/myszka-miki-ewolucja-najslawniejszej-animowanej-myszki-swiata/>

¹² <https://www.filmweb.pl/serial/Klub+przyjaci%C3%B3%C5%82+Myszki+Miki-2006-411845>

¹³ A. Łysakowska-Trzoss, *Myszka Miki za żelazną kurtyną*, <https://hrabiattyus.pl/2019/06/24/myszka-miki-za-zelazna-kurtyna/>; zob. też Sosnowski 2005: 252.

na polskim filmie, literaturze i komiksie. Zainspirował twórców, którzy z różnym skutkiem próbowali powtórzyć jego sukces. Oswoił widzów z kinem animowanym¹⁴.

3. Przekład *Mickey Mouse* w różnych językach

Warto przyjrzeć się przykładowym rozwiązaniom zastosowanym w przeniesieniu nazwy *Mickey Mouse* do różnych języków¹⁵: białoruski: Мікі Маўс (*Miki Maŭs*), chiński: 米奇老鼠 (*Miqí Lǎoshǔ*), chorwacki: Mickey Mouse, czeski: Myšák Mickey, estoński: Miki Hiir, fiński: Mikki Hiiri, grecki: Μίκυ Μάους (*Míky Máous*), hiszpański: El Ratón Mickey, islandzki: Mikki Mús, indonezyjski: Miki Tikus, japoński: ミッキーマウス (*Mikkīmausu*), koreański: 미키 마우스 (*Miki Mauseu*), litewski: Peliukas Mikis, łotewski: Mikipele, niemiecki: Micky Maus, norweski: Mikke Mus, portugalski: Rato Mickey, rosyjski: Микки Маус (*Mikki Maus*), rumuński: Mickey Mouse, serbski: Мики Маус (*Miki Miš*), słowacki: Miki Miška, słoweński: Miki Miška, szwedzki: Musse Pigg, ukraiński: Микки Маус (*Mikki Maus*), węgierski: Miki Egér, włoski: Topolino.

Widzimy, że oryginalna nazwa podlegała w wielu językach różnym procesom adaptacyjnym. Wśród nich występują adaptacje:

- graficzne – dostosowanie zapożyczenia do formy graficznej języka-biorcy, np. w rosyjskim – *Muku Mayc* oraz w takich językach jak japoński czy koreański;
- fonetyczno-fonologiczne – zastąpienie głosek i fonemów języka oryginalnego głóskami i fonemami języka zapożyczającego, np. ang. *Mickey* > pol. *Miki*;
- morfologiczne (słowotwórcze i fleksyjne) – zobrazowane w słowie polskim *myszka* – *mysz*+*k*+*a* (rdzeń *mysz*, sufix deminutywny *-k-* oraz końcówka fleksyjna *-a*); odmiana zmodyfikowanej słowotwórczo formy pozwala ponadto na mówienie o adaptacji fleksyjnej¹⁶.

Oddzielną kategorią są dosłowne tłumaczenia (np. ang. *Mouse* > węg. *Egér* ‘mysz’) oraz transpozycje – przeniesienie nazwy z języka dawcy do biorcy, np. ang. *Mickey Mouse* > chor. *Mickey Mouse*.

Przy uwzględnieniu pełnej nazwy zapożyczeń wiele z nich prezentuje mieszany (hybrydowy) sposób adaptacji, jak chociażby polska nazwa *Myszka Miki*, której pierwszy człon jest tłumaczeniem połączonym z adaptacją

¹⁴ <https://terytoria.com.pl/106-e-booki>

¹⁵ [https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_\(posta%C4%87\)](https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_(posta%C4%87))

¹⁶ W klasyfikacjach typów adaptacji wyróżnia się ponadto semantyczne – na ile forma zapożyczona odzwierciedla oryginalne znaczenie wyrazów, np. zawężenie czy rozszerzenie znaczenia wyrazu asymilowanego do danego systemu. Nie odnotowana w materiale.

morfologiczną, a w drugim zachodzi modyfikacja fonetyczno-fonologiczna (*Mickey* [mɪki] > *Miki* [mɪkʲi]) – angielskie samogłoski są zastąpione polskim [i], które powoduje zmiękczenie poprzedzających spółgłosek.

W wersjach angielskiej nazwy *Mickey Mouse* w różnych językach pojawiają się zatem rozmaite rozwiązania, w zależności od ich systemu rodzajowego oraz inwencji osób tłumaczących. W dużym uproszczeniu, języki takie, jak polski, niemiecki, hiszpański czy francuski posiadają rozbudowaną kategorię rodzaju gramatycznego. W angielszczyźnie ma on formę ograniczoną, która obejmuje rodzaj naturalny rzeczowników typu *mother* ‘matka’, *father* ‘ojciec’. Ponadto zróżnicowane rodzajowo są niezbyt liczne pary morfologicznie odmiennie utworzonych wyrazów (np. *actor* ‘aktor’ – *actress* ‘aktorka’), a także zaimki w trzeciej osobie liczby pojedynczej: *he* ‘on’, *she* ‘ona’, *it* ‘ono’¹⁷. Z kolei turecki czy węgierski to języki bezrodzajowe, tj. wszystkie wyrazy posiadają taką samą formę, bez względu na ich odniesienie do płci. Pojawiają się w nich zapożyczenia w wersji niezmienionej w stosunku do oryginału albo świadczące o istotnych procesach adaptacyjnych (węg. *Egér*, tur. *Miki*). Najpewniej ucieczka od niezręczności na poziomie połączeń syntaktycznych wpłynęła na decyzje niektórych tłumaczy/tłumaczek w postaci opuszczenia części nazwy *Mickey Mouse* i dlatego np. w języku francuskim funkcjonuje nazwa *Mickey*. Rzeczowniki takie jak *myśiaki* *hiir*, *raton* czy *topo* reprezentują rodzaj męski, odpowiadający rodzajowi naturalnemu disneyowskiego¹⁸ bohatera, dzięki czemu nie ma rozbieżności między imieniem bohatera a określeniem gatunku zwierzęcia, reprezentowanego przez filmową postać. Jednakże w innych językach rodzajowych, takich jak polski, w których męski bohater jest żeńską myszą mamy do czynienia z niezgodnością o istotnych konsekwencjach, o czym mowa poniżej.

4. Przekład *Mickey Mouse* w języku polskim

Mickey Mouse pojawił się w świecie kinematograficznym, jak mogliśmy przeczytać, w roku 1928. Rodzaj gramatyczny orzeczenia *pojawił się* w powyższym zdaniu może w pierwszej chwili zaskoczyć. Jeżeli tak, to w umyśle uczestnika/uczestniczki kultury polskiej Mickey Mouse jest ‘tą myszką’. Jest to też znak siły odtwarzalności i naturalnego myślenia rodzajami. Myślenie takie w prosty sposób pozwoli na stworzenie zdania: *Mickey Mouse*

¹⁷ W niektórych wypadkach płeć przypisuje się także rzeczownikom nieosobowym, np. pojazdy, łódki i statki są rodzaju żeńskiego.

¹⁸ Dopuszczalna pisownia disneyowska lub disnejowska, <https://dobryslownik.pl/slowo/disneyowski/218618/>, <https://sjp.pwn.pl/sjp/disneyowski;2452501>

pojawiła się w świecie kinematograficznym w roku 1928. Powstało ono tylko dlatego, że słysząc nazwę oryginalną, myślimy o *mouse* po polsku – (ta) *myszka*.

Mouse w języku angielskim jest rzeczownikiem rodzaju nijakiego. Antropomorfizacja rysunkowego bohatera Mickey Mouse, postaci w chłopięcym ubranku, noszącej zdrobniałe imię od *Michael* (pol. Michał), czyni z formy neutralnej męską. W języku polskim zaś *myszka* sugeruje, jakoby była to dziewczynka¹⁹. Dziewczęcość bohatera wzmacnia również spolszczenie imienia, które nie wywołuje wyraźnego skojarzenia z płcią męską, ale raczej z żeńską. Dość wspomnieć małą Fiki-Miki stworzoną przez Kornela Makuszyńskiego, która jest dziewczynką²⁰. Jest to jednak tylko sugestia gramatyczna. Nie można stwierdzić, że żaden odbiorca/odbiorczyni, słysząc o Mysze Miki, nie pomyśli, że ta *myszka* Miki jest dziewczynką. Widząc zaś Myszkę Miki – bohatera (sic!) w spodenkach na szelkach, ów odbiorca/odbiorczyni finalnie dojdzie do wniosku, że *Myszka* Miki to chłopiec. Oczywiście jest, że powstaje tu pewien zgrzyt. Cały opisany dysonans wynika ze sposobu przeniesienia nazwy bohatera amerykańskiej kreskówki na język polski²¹.

W języku angielskim nie ma najmniejszego znaku żeńskości bohatera bajki, Mickey Mouse. Fakt, że jest to, jak już pisałam, język o bardzo ograniczonym systemie rodzajowym, ułatwia gramatyczną jednoznaczność. W językach rodzajowych użycie wyrazu w konkretnym rodzaju łączy się z konkretnymi asocjacjami odbiorców/odbiorczyń oraz wymaga odpowiednich połączeń syntaktycznych. Tym bardziej zatem należy z niezwykłą ostrożnością transponować tego typu słowa. Warto się też zastanowić, jakie konsekwencje przyniosła decyzja tłumacza/tłumaczki w postaci podtrzymania dwukomponentowego nazwania *Mickey Mouse* (w dalszej części rozważań) oraz wspomnianego już użycia zdrobnienia *myszka*. Liczba skojarzeń użytkowników i użytkowniczek języka z żeńskością *myszki* jest większa niż w przypadku słowa *mysz*, po pierwsze, z tego względu, że ogromna większość rzeczowników rodzaju żeńskiego w języku polskim jest zakończona na *-a*. Ponadto w zdrobniałej formie pojawia się przyrostek *-k(a)*, który

¹⁹ Nie udało mi się dotrzeć do informacji, kto przetłumaczył nazwę Mickey Mouse na język polski.

²⁰ Jak pisze M. Sosnowski, Fiki-Miki to imię znaczące. Pierwszy człon pochodzi od czasownika *fikać*, drugi kojarzy się natomiast z Myszką Mickey (2005: 252).

²¹ Co ciekawe, w języku oryginału imię, które miał pierwotnie nosić bohater kreskówki, to Mortimer. Jednak zdaniem żony Disneya, Lillian, brzmiało ono zbyt dziewczęco, dlatego zasugerowała mężowi imię Mickey, [https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_\(posta%C4%87\)](https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_(posta%C4%87))

jest w polszczyźnie wielofunkcyjny²², jego liczne funkcje wyliczają Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina, wśród nich, poza tworzeniem zdrobnień (*żaba – żabka, chata – chatka*), urabianie nazw żeńskich od męskich (*nauczyciel – nauczycielka, aktor – aktorka*), określenia zawodów i czynności (*wspinaczka, murarka*), określenia pomieszczeń (*szoferka, reżyserka*) oraz wiele innych (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979: 114)²³. Oznacza to, że jeśli porównamy nazwy *Mysz Miki* i *Myszka Miki*, ta pierwsza jest łatwiejsza do zaakceptowania dla postaci męskiej (mimo że to wciąż forma żeńska). Warto dodać, że na -sz kończą się w języku polskim nazwy zwierząt rodzaju męskiego, np. *dorsz, skarabeusz*, nazwy koni, np. *siwosz, gniadosz, srokosz*. Rodzaj żeński ma oprócz *mysz* tylko *wesz*. Co istotne, w oryginale występuje w formie niezdrobniącej nazwa *mouse*, a nie *little mouse* (jak chociażby świnki w bajce *The Three Little Pigs*). Nie ma też sugestii, że bohater bajki jest nieduży lub nieletni. Wręcz przeciwnie – Mickey Mouse to młodzieniec, który ma narzeczoną Minnie²⁴. Niezależnie od problemu rodzaju gramatycznego rzeczownik *mysz* byłby rozwiązaniem bliższym oryginalnemu. Decyzja tłumacza/tłumaczki o użyciu zdrobnienia wynika zaś z polskiej tradycji używania takich form w stosunku do dzieci oraz w literaturze dla dzieci, np. *Kubuś Puchatek, Dzwoneczek, Calineczka, Tomcio Paluch/Paluszek, Cypisek*, gdzie pełni ono funkcję spieszczenia, ale też sugeruje miłą, sympatyczną istotę.

5. Badania empiryczne

5.1. Badanie 1

Ażeby zweryfikować problem funkcjonowania rodzajowego nazwy *Myszka Miki* w języku polskim empirycznie, przeprowadziłam ankietę w dwóch klasach szkoły podstawowej. Przed przeprowadzeniem badania dzieci zostały zapytane, czy oglądały filmy z *Myszką Miki* i czy znają tytułową postać. Odpowiedź była pozytywna. Uczennice/uczniowie klasy drugiej i ósmej otrzymali krótkie zadanie:

²² Według Grzegorzczkowskiej i Puzyniny liczba wyrazów z sufiksem *-k(a)* przekracza 8 tys., co czyni je jedną z najliczniejszych klas derywatów (1979: 114).

²³ Zob. też Szpyra-Kozłowska 2021.

²⁴ Określam go mimo tej świadomości chłopcem zamiast młodzianem, wpisując się tym samym w oczekiwania odbiorców.

Podkreśl wybrane odpowiedzi:

Czy Myszka Miki to

chłopczyk

dziewczynka

nie wiem

Które z form wybierasz?

mała Myszka Miki – mały Myszka Miki

Myszka Miki poszedł – Myszka Miki poszła

Identyczne pytania dotyczyły przydomków Czerwony Kapturek i Kopciuszek, form równie kontrowersyjnych w polszczyźnie jak Myszka Miki. Problem był oczywisty – wybór między zgodnością rodzaju gramatycznego albo naturalnego. W grupie dzieci młodszych na 23 osoby uczestniczące²⁵ – 18 respondentów/respondentek uznało Myszkę Miki za chłopca, 5 za dziewczynkę. Trzeba też uwzględnić czynnik popularności tego bohatera, która spadła w obecnych czasach na rzecz innych bajek. To być może jedna z przyczyn niejednoznaczności ocen. Spośród dzieci uznających Miki za chłopca, siedmioro połączyło tę nazwę z formami żeńskimi, zgodnymi gramatycznie – *mała Myszka Miki*, *Myszka Miki poszła*. Pięcioro utworzyło związki wyrazowe zgodne z rodzajem naturalnym – *mały Myszka Miki*, *Myszka Miki poszedł*. Troje zaś odpowiedziało niekonsekwentnie, łącząc nazwę *Myszka Miki* z rodzajem męskim i żeńskim – *mała Myszka Miki*, *Myszka Miki poszedł* (dwie odpowiedzi) i *mały Myszka Miki* i *Myszka Miki poszła* (jedna odpowiedź). Reszta ankietowanych nie wypowiedziała się w tej kwestii, określając jedynie płeć myszki. Wśród pięciorga dzieci, które uznały Miki za dziewczynkę, wszystkie połączyły nazwę zgodnie z ustalonym przez siebie rodzajem naturalnym oraz gramatycznym. Nie zaobserwowałam zależności odpowiedzi od płci odpowiadających. Podobnie zróżnicowane są wyniki w grupie dzieci starszych, 13–14-letnich. Wśród 25 ankietowanych 20 uznało Miki za chłopca, 4 za dziewczynkę. Tam, gdzie Miki jest dziewczynką, połączenia są żeńskie. Związki wyrazowe, w które badani i badane włączyły Myszkę-chłopca w zgodzie gramatycznej z rzeczownikiem *myszka* – *mała Myszka Miki poszła* – odnotowałam 10, natomiast 7 osób uwzględniło rodzaj naturalny – *Myszka Miki poszedł*, *mały Myszka Miki*. Trzy osoby nie były konsekwentne w budowaniu połączeń składniowych – *Myszka Miki jest mały*, ale *Myszka Miki poszła* lub odwrotnie – *mała poszedł*. W kilku ankietach można zaobserwować skreślenia, strzałki korygujące, co wskazuje na zmianę zdania²⁶.

²⁵ 13 dziewczynek i 10 chłopców.

²⁶ Podobna wątpliwość w użyciu form została wykazana w zgromadzonych odpowiedziach respondentów/respondentek w wypadku związków wyrazowych *mały/mała Czerwo-*

Podsumujmy wyniki uzyskane w obu grupach łącznie (48 osób):

- Myszka Miki to chłopiec – 38
- Myszka Miki to dziewczynka – 9
- *Mała Myszka Miki poszła* – 17
- *Mały Myszka Miki poszedł* – 12
- brak konsekwencji w zachowaniu jednego rodzaju – 6
- brak wyboru któregośkolwiek wariantu – 13.

Podane rezultaty wyraźnie wskazują na negatywne konsekwencje przekładu nazwy *Mickey Mouse* na polską *Myszkę Miki*, który utrudnia prawidłową identyfikację płci tej postaci, a także stwarza problem wyboru towarzyszących jej form rodzajowych. Dla niektórych dzieci powstałe wątpliwości powodują jeszcze większą gramatyczną niepewność oraz skutkują niekonsekwentnymi i nielogicznymi połączeniami typu *mały Myszka Miki poszła* czy *mała Myszka Miki poszedł*. Kwestie tego typu w znaczącym stopniu utrudniają recepcję tekstów kultury obarczonych nieprzemyślanym tłumaczeniem imion bohaterów/bohatek. Aż 13 dzieci – prawie jedna trzecia – nie potrafiło wybrać żadnej z podanych opcji, co świadczy o ich dezorientacji, którą ta nazwa powoduje oraz prowadzi do chaosu poznawczego.

5.2. Badanie 2

Badanie drugie ma ustalić, jak problem zróżnicowanego rodzaju naturalnego i gramatycznego wpływa na posługiwanie się w tekstach kultury wyrazami obciążonymi taką cechą. W tym celu dotarłam do rozmaitych przykładów napisanych przez dorosłych autorów/autorki, w których pojawia się disnejowski gryzoń.

[fragment 1]

Myszka Miki uczy się języka polskiego

Miki idzie dzisiaj do szkoły po długim okresie wakacji. Cieszy się ogromnie z tego powodu i **nie mógł** się doczekać tej chwili, kiedy zacznie się nauka. Na ogół **lubił się bawić** ze swoimi kolegami na pobliskim placu zabaw, niedaleko swojego domu, ale było też i tak, że **próbował** razem ze swoją kochaną mamą uczyć się liter, aby móc **samemu** czytać i pisać.

ny Kapturek/Kopciuszek poszedł/ poszła. Konieczność połączenia podanych rzeczowników własnych gramatycznie rodzaju męskiego zakłócała w wypadku niektórych odpowiedzi poprawne określenie rodzaju naturalnego bohaterów (odnotowałam siedem odpowiedzi określających Kopciuszka i Czerwonego Kapturka jako chłopców).

[...]

Myszka mogła ćwiczyć razem ze swoją mamą czytanie i pisanie jeszcze przed rozpoczęciem roku szkolnego.

– W pierwszej klasie poznasz cały alfabet, Miki! – rzekła uśmiechając się **do niego**. Nie masz czym się przejmować, **mój drogi**, bo świetnie czytasz, jak na swój wiek. Nawet nie wiesz, jak ogromnie mnie to cieszy.

– Dobrze, mamó – **odparł** Miki. Ale co będzie, jak **się będę nudził** wszystko wiedząc?

[...]

– Oczywiście, **kochany synku** – powiedziała twierdząco mama **Miki’ego** i poszli razem do szkoły²⁷.

[fragment 2]

Myszka Miki w każdej kreskówce wygląda jak **młoda, witalna i uśmiechnięta kreaturka**, w rzeczywistości jednak ma ponad 90 lat! **Urodziła się** w 1928 roku i do dzisiaj cieszy się sławą jednej z największych ikon popkultury. [...] Choć dwie kreskówki z udziałem przyszłej gwiazdy filmów animowanych nie przynosiły spodziewanego sukcesu, to jednak trzecia dzięki zastosowaniu nowoczesnych jak na tamte czasy technologii – synchronizacja dźwięku z obrazem, rozślawiła **Mikiego** na cały świat. Obecnie **Myszka Miki** pojawia się najczęściej na ekranie w czerwonych spodenkach i żółtych butach, ale grając w ponad 100 animacjach wcielała się w różne role. **Była żołnierzem, kowbojem, kapitanem statku, detektywem, podróżnikiem** itp. Wówczas zmieniała swój wizerunek, pojawiając się w ponad 175 kostiumach!²⁸

[fragment 3]

Udostępniona wersja **Mikiego** pochodzi z wyreżyserowanej przez Walta Disneya kreskówki „Steamboat Willie”, jednej z pierwszych, w których dźwięk był synchronizowany z grafiką²⁹.

[fragment 4]

Odwážny detektyw Miki i niezbyt rozzagarnięty Donald ruszają w pościg za złodziejami, którzy okradli skarbiec Sknerusa. Bohaterowie będą się przedzierać przez dżunglę, odkrywać zaginione miasta, penetrować podziemne krainy, pływać w głębinach, a nawet latać w kosmos!³⁰

[fragment 5]

Myszka Mickey to fikcyjna postać stworzona przez Walt’a Disney’a³¹ w 1928 roku. [...]

²⁷ <http://nasze-bajki.pl/pl/przeglادarka.aspx?bajka=8332>

²⁸ <https://creativeheads.pl/myszka-miki-ewolucja-najslawniejszej-animowanej-myszki-swiata/>

²⁹ *Najstarsza Myszka Miki nie jest już chroniona. Prawa Disneya wygasły, ale firma ostrzega*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najstarsza-Myszka-Miki-nie-jest-juz-chroniona-Prawa-Disneya-wygasy-ale-firma-ostrzega-8672363.html>

³⁰ <https://egmont.pl/Myszka-Miki.-Miki-Szalone-przygody,69515280,p.html>

³¹ W obu komponentach zastosowano błędny zapis. Zob. <https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/kiedy-apostrof-w-odmianie-nazwisk-cltt,K>

W oryginale Myszka Mickey ma na sobie czerwone spodnie z dwoma guzikami, pomarańczowe/żółte buty i białe rękawiczki, często ubrana była również w białą koszulkę i czerwone spodnie z długimi nogawkami. Skóra Mickey’a ma czarno-kremowy kolor.

Mickey jest bardzo sympatyczny i przyjacielski. [...] Pluto – jest pupilem, a jednocześnie przyjacielem myszki. Ma żółtą sierść, czarne uszy i nosi czerwoną lub zieloną obrozę. Czasem sprzecają się z **Mickey’em**, jednak zawsze sobie wybaczą i są w stanie zrobić dla siebie wszystko³².

[fragment 6]

Disnejowska **Myszka Miki** ma różne oblicza – nie tylko humorystyczne, znane z komiksów o Myszogrodzie. Kolekcja dzieł znanych europejskich autorów ukazuje **Mikiego** także **jako detektywa, poszukiwacza** dawnych cywilizacji czy **wynalazcę**. Przeżyj wraz z tym bohaterem niesamowite przygody! **Miki** pracuje **jako dziennikarz** [...] ³³.

[fragment 7]

Niniejsza praca dotyczy zmian jakie zaszły w wizerunku graficznym postaci Myszk Miki oraz ewolucji jej znaczenia w latach 1928–2019. Praca ta rozpoczyna się ukazaniem zarysu biograficznego twórcy Walt’a Disney’a³⁴ do momentu stworzenia postaci. [...] Następnie skupiam się na omówieniu terminu „Myszka Miki” oraz na ewolucji znaczenia tej postaci z uwzględnieniem okresów – narodzin gwiazdy, II wojny światowej oraz pokolenia „Baby Boomers”. Wyjaśniam temat jak wzrost popularności postaci wpływa na **jego** wygląd i karierę filmową. W pracy również przytaczam znaczenie Myszk Miki w XXI wieku oraz czy obserwujemy **jej** koniec³⁵.

[fragment 8]

Myszka Miki – fenomen **osiemdziesięciolatki**
[...]

Do tej pory powstało mnóstwo filmów z udziałem **Myszk Miki** i **jej** przyjaciół, i wciąż powstają nowe. Należy jednak pamiętać, że początek „disney’owskiego szalu” to wykreowanie postaci Myszk Miki, która obchodzi już 80. urodziny. Życzymy jeszcze 100 lat!!!³⁶

[fragment 9]

Myszka Miki superstar narodził się 90 lat temu w pociągu

³² <https://dyktanda.pl/myszka-mickey-bajka>

³³ <https://ksiegarnia.poltax.waw.pl/myszka-miki-miki-podrozuje-w-czasie-9788328155039-477666>

³⁴ Przytaczam wersję oryginalną. Redakcja czasopisma najwyraźniej dopuściła niepoprawny zapis Walt’a, Disney’a, w którym nie zaistniały żadne warunki wymagające zastosowania apostrofu.

³⁵ *Ewolucja graficzna i znaczeniowa postaci z filmów animowanych na podstawie analizy „Myszk Miki” Walt’a Disney’a*, <https://repin.pjwstk.edu.pl/xmlui/handle/186319/1232>

³⁶ <https://qlturka.pl/2015/12/15/myszka-miki-fenomen-osiemdziesięciolatki/>

Mickey Mouse, czyli po polsku **Myszka Miki**, urodził się w końcu listopada 1928 r. Walt Disney **wymyślił go**, jadąc pociągiem relacji Nowy Jork – Los Angeles³⁷.

[fragment 10]

Tym razem [Walt Disney – uzup. moje] nie zamierzał powtórzyć błędu i postanowił zabezpieczyć prawa autorskie do rysunkowego bohatera. Wymyślił sympatyczną postać **myszy**, która pokonuje stojące na **jego** drodze przeciwności losu³⁸.

Dziesięć przytoczonych fragmentów przekonująco prezentuje niekonsekwentne użycie nazwy – zarówno w ramach danego tekstu, jak i w ramach systemu językowego. Mamy zatem *Myszkę Miki*, *Mikiego*, *Mickey'a*. Następny problem dotyczy rodzaju gramatycznego zgodnego (lub nie) z naturalnym. Myszka Miki jest więc „osiemnastolatką” [fragment 8], co jest zabawne, jeżeli mamy na uwadze chłopca, a zaraz potem „Myszka Miki [...] Była żołnierzem [...]” [fragment 2]. Miki to „niegrzeczny łobuziak” [fragment 5] i „figlarna uśmiechnięta myszka” [fragment 2]. W tym samym cytacie Miki „nie **mógł** się doczekać”, a „myszka mogła ćwiczyć” [fragment 1]. Możemy też zaobserwować niezręczne hybrydy gramatyczne, jak w przytoczonym streszczeniu artykułu naukowego [fragment 7]: „Wyjaśniam temat jak wzrost popularności postaci [tu: Myszkę Miki – uzup. moje] wpływa na **jego** wygląd i karierę filmową. W pracy również przytaczam znaczenie Myszkę Miki w XXI wieku oraz czy obserwujemy **jej** koniec”. Jak widzimy, w wyobrażeniach autorki stał raz podmiot w rodzaju męskim (najpewniej Miki – Mikiego), raz znów w żeńskim. Całość brzmi niespójnie. Winą za ten „zgrzyt” rodzajów obarczymy twórczynię, źródłem takiej niekonsekwencji jest jednak dosyć bezrefleksyjne wprowadzenie do polskiej kultury nazwy własnej Myszka Miki. W kolejnym fragmencie – „**Myszka Miki superstar** narodził się” [fragment 9] pojawiła się forma gramatyczna orzeczenia najwyraźniej „dążąca do zgody”³⁹ z przydawką rzeczowną ‘superstar’ (bo przecież nie z podmiotem *myszka*). Czy oznacza to zatem poprawność przykładowego połączenia: *Sara James to nasz nowy superstar*? A może jednak: *Sara James to nasza nowa superstar*? Jasne jest, że narzucony przez rzeczownik *myszka* rodzaj żeński w związku wyrazowym każe go łączyć z rodzajem żeńskim innych, zależnych części zdania. W cytacie ostatnim: „postać **myszy**, która pokonuje stojące na **jego** drodze przeciwności losu” [fragment 10] odnajdujemy kolejny przykład rażącego braku zgody odpowiednich części zdania, co, parafrazując,

³⁷ <https://wyborcza.pl/alehistoria/7,162654,24198551,myszka-miki-superstar-narodzil-sie-90-lat-temu-w-pociagu.html>

³⁸ *Myszka Miki – ikona filmu animowanego*, <https://trojka.polskieradio.pl/arttykul/2405446,myszka-miki-ikona-filmu-animowanego>

³⁹ Lub związku koordynacji.

prowadzi do połączenia „mysz i jego droga”. Kłopot w użyciu nazwy Myszka Miki w połączeniu z rodzajem męskim naturalnym jest oczywisty. Ponieważ Myszka Miki jest chłopcem, rozmaite uwarunkowania semantyczne albo generują błąd czy przynajmniej śmieszność pewnych konfiguracji, albo wymuszają użycie tylko części nazwy bohatera – *Miki*.

Powyższe uwagi, w odniesieniu do Badania 2, pozwalają wskazać negatywne konsekwencje funkcjonowania nazw nietożsamyh w rodzaju naturalnym i gramatycznym:

- różne formy rodzajowe w obrębie jednego tekstu,
- niefortunne hybrydy gramatyczne,
- niespójność tekstu,
- redukcja pełnej nazwy bohatera.

Można próbować zrozumieć twórcę lub twórczynię polskiej nazwy *Myszka Miki*, jest to bowiem imię brzmiące przyjaźnie i uroczo, ale jednocześnie trudno nie dostrzec wygenerowanych przez taki ruch problemów w użyciu jednostki. Przy okazji należy podkreślić, że dosłowne przetransponowanie nazwy angielskiej *Mickey Mouse*, jak to się stało w wielu przywołanych językach, odebrałoby polskiemu dziecku, najczęściej jeszcze nieznającemu języka angielskiego, skojarzenie z myszką, pozwoliłoby jednak na swobodne połączenia syntaktyczne. Powracając do zacytowanych fragmentów tekstów kultury, zdarza się [fragment 5], że autor tekstu „zapomina” o funkcjonującym w polszczyźnie imieniu Myszkki Miki i używa imienia oryginalnego *Mickey*. To z kolei pociąga za sobą formy przypadków zależnych: *Mickey’a*, *Mickey’em*⁴⁰, świadczące o spolszczeniu angielskiej formy ortograficznej, rzadko stosowanej w języku polskim w odniesieniu do bohatera bajki Disneya. Można chyba wręcz pokusić się o stwierdzenie, że przeciętny użytkownik języka, słysząc o *Mickeyu*, w ogóle nie miałby skojarzeń z Myszką Miki. Pomyśl zatem czyni formę niezrozumiałą lub, w najlepszym wypadku, skazuje na uznanie jej za „dziwną”. W zacytowanych fragmentach pojawia się też odmiana „*Mikki’ego*” z nieuzasadnionym ortograficznie apostrofem

⁴⁰ Poprawność przytoczonych zapisów kłopotce użytkowników języka, o czym świadczą poniższe wpisy:

Ale jak odmieniać imię *Miki* w jego wersji oryginalnej, czyli *Mickey*? Czy tylko: *Mickiego*, *Mickiemu*, *Mickim* (jak *Vranitzky*), czy też: *Mickiego* a. *Mickey’ego*, *Mickiemu* a. *Mickey’emu*, *Mickim* (jak *Chomsky*)?, <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Miki-zwany-Mickeyem;8316.html>

Myszka Miki ma już ponad 90 lat, ale imię *Mickey* do tej pory **nie doczekało się polskiej kodyfikacji językowej** [wyróżnienie moje]. Wprawdzie nazwy własne zakończone na -ey z reguły odmienia się jak rzeczowniki (Disney – Disneya), ale też wymawia się je z [j] na końcu, a imię *Mickey* zawsze wymawiamy z wygłosowym [i]. Więcej zob. <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/mickey-niekoniecznie-mouse,cltt,M>

[fragment 1]. Z kolei odmiana adaptacji fonetycznej *Miki* – *Mikim*, *Mikiego*, *Mikiemu*, mimo poprawności, może się wiązać z powodu rzadkiego użycia ze zdziwieniem osób starszego pokolenia.

W nawiązaniu do przeniesienia do kultury polskiej nazwy *Mickey Mouse* w wersji żeńskiej, należy mieć na uwadze, że jeżeli już dana propozycja została wprowadzona na określony grunt kulturowy, nie tak łatwo ją zmienić. O przyzwyczajeniu czytelników/czytelniczek do transponowanych nazw najlepiej chyba świadczy wieloletnia dyskusja wokół alternatywy wobec *Kubusia Puchatka* – *Fredzi Phi Phi*⁴¹. Przywołajmy tu wspomniane na wstępie bohaterki – *Kopciuszka*, który sprzątał, włożył pantofelek, a był dziewczynką oraz *Czerwonego Kapturka*, który siedł przez las, spotkał wilka i również był dziewczynką. Niewątpliwie potencjalne żeńskie nazwy bohaterek (ta) *Kopciuszka* czy *Czerwona Czapeczka* spowodowałyby swobodną łączliwość gramatyczną – w logicznym i praktycznym wymiarze, jednak te dawno wprowadzone uniemożliwiają jakiejkolwiek modyfikacje, *a priori* skazane na kulturowe odrzucenie⁴². Niewiele dałoby zatem zaproponowanie „lepszego” translatu *Mickey Mouse* w języku polskim. *Miki*, *Myszek Miki*, *Michatek* – propozycje można mnożyć. Ich los jest jednak z góry przesądzony.

6. Podsumowanie

W zaprezentowanym artykule zaproponowałam spojrzenie na problem rozbieżności rodzajowej nazwy *Myszka Miki* za pomocą dwóch badań. Oba wykazały, że użycie nazwy *Myszka Miki* wywołuje negatywne skutki zarówno w grupie dzieci, jak i wśród dorosłych autorów/autorek artykułów medialnych. Szczegółowe wnioski sformułowane na podstawie Badania 1 oraz Badania 2 pozwalają na ogólniejsze spostrzeżenia. Rozbieżność rodzaju gramatycznego i naturalnego powoduje:

- zaburzenie recepcji tekstów kultury,
- rażące związki gramatyczne,
- absurdalność połączeń, których skutkiem ubocznym jest niezamierzony efekt komiczny,
- dylematy w wyborze zależnych form rodzajowych.

⁴¹ Tłum. odpowiednio Ireny Tuwim i Moniki Adamczyk-Garbowskiej.

⁴² Wydaje się, że – przykładowo – tłumacze rosyjscy, poprzez zastosowanie form: *Микки Маус*, *Золушка* (Zołuszka – pol. Kopciuszek, dosł. od *зола* ‘popiół’ – co pozwala na stworzenie nazwy „Popiołuszka”) i *Красная Шапочка* (pol. Czerwony Kapturek, dosł. Czerwona Czapeczka), okazali się w tej mierze znacznie bardziej uważni, nie doprowadzając dzięki zgodności rodzaju naturalnego i gramatycznego do podobnych kłopotów.

Uzyskane w badaniach wyniki nie są apelem o wprowadzenie w języku polskim innego tłumaczenia imienia *Mickey Mouse*. Podane powyżej propozycje uwzględniające tożsamość rodzaju naturalnego i gramatycznego tego imienia byłyby z pewnością wyjściem lepszym, gwarantującym bezproblemowe użycie, jednak funkcjonujące od lat przydomki są wersją utrwaloną w kulturze, w zasadzie nienaruszalną. Badanie jest wskazaniem, do czego może doprowadzić „ładne”, choć nie do końca przemyślane wprowadzanie tłumaczenia do obiegu kulturowego.

Użycie nazwy w danym rodzaju gramatycznym, niezgodnym z rodzajem naturalnym, wiąże się z określonymi skutkami genderowymi. Myszka Miki w pierwszej linii kojarzona jest z postacią żeńską, która bez pogłębionej refleksji utrwała w pierwszym skojarzeniu dziewczęcość bohatera⁴³. Dopiero połączenie z obrazem Myszki Miki powoduje skierowanie myślenia większości użytkowników i użytkowniczek kultury na bohatera męskiego. Na podstawie wszystkich zaprezentowanych tu badań trudno mówić o przewadze rodzaju gramatycznego nad rodzajem naturalnym w przypadku nazwy *Myszka Miki* w języku polskim. Z całą natomiast pewnością można powiedzieć o niepewności jej użycia, co sprzyja budowaniu różnych genderowych obrazów w percepcji użytkowników/użytkowniczek języka. Prowadzi nawet do nieprawidłowego określania płci bohatera. Chłopczyk jest nazwany myszką i z tego powodu jest uwikłany w żeńskie konteksty gramatyczne oraz jest uznawany – mylnie – za dziewczynkę, a zestawiany z formami męskimi.

NiefRASobliwe użycie rzeczownika rodzaju żeńskiego w odniesieniu do bohatera płci męskiej doprowadziło również do innych problemów praktycznych – konieczności redukcji jednego komponentu, nośnika żeńskości (*myszka*) i określania bohatera tylko rzeczownikiem *Miki*. Oczekiwanie na podanie transparentnych zasad dotyczących składniowego użycia takich połączeń może się nie doczekać odpowiedzi. Tłumacze zaś powinni umieć przewidywać konsekwencje wprowadzania form niespójnych w rodzaju gramatycznym i naturalnym. Problemатyczny i niejednorodny obieg przykładowej – omawianej tu – nazwy świadczy o stopniu odpowiedzialności takich osób w zakresie działań przekładowych⁴⁴.

⁴³ Zapytałam pięć losowo wybranych dorosłych osób o płeć Myszki Miki, każda odpowiedziała najpierw – dziewczynka, po mojej prośbie o zastanowienie się nad rodzajem padała odpowiedź ‘chłopiec’, ‘chłopczyk’.

⁴⁴ Przywoływanie kolejnych przypadków, które unaoczniają praktyczną stronę funkcjonowania takich jednostek językowych ma dużą wartość. Jestem m.in. tłumaczką tekstów artystycznych, głównie dla dzieci, stąd kwestia rozbieżności rodzajowej wydaje mi się z pozycji zarówno praktyka, jak i potrzeb odbiorczych implikowanego odbiorcy nie tylko takich utworów, istotna.

Dodajmy, że przypadek Myszki Miki, szczegółowo omówiony w tym artykule, nie jest odosobniony, a rozbieżności między rodzajem gramatycznym a naturalnym i ich kłopotliwe skutki dotyczą przykładów nazw wielu innych fikcyjnych postaci, co będzie stanowiło przedmiot rozważań w innych publikacjach.

Literatura

- Bąk P. (1986): *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa.
- Cockiewicz W. (2018): *O językowym obrazie świata – niekognitywnie, a może tylko kognitywnie inaczej*. „Polonica” XXXVIII, s. 1–14, <https://polonica.ijp.pan.pl/index.php/polonica/article/view/123/70>
- Dobry słownik.pl, <<https://dobrysloownik.pl/slowo/disneyowski/218618/>>, dostęp: 08.09.2024.
- <<https://egmont.pl/Myszka-Miki.-Miki-Szalone-przygody,69515280,p.html>>, dostęp: 12.12.2023.
- <<https://www.filmweb.pl/serial/Klub+przyjaci%C3%B3%C5%82+Myszki+Miki-2006-411845>>, dostęp: 12.12.2023.
- Grzegorzczkowska R., Puzyńska J. (1979): *Słownictwo współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
- Historia Myszki Miki, <<https://kafeteria.pl/21391,historia-myszki-miki>>, dostęp: 12.12.2023.
- Jadacka H. (2006): *Kultura języka polskiego. Fleksja. Słownictwo. Składnia*. Warszawa.
- Karpowicz T. (1999): *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa
- Łaziński M. (2006): *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa*. Warszawa.
- Łysakowska-Trzoss A.: *Myszka Miki za żelazną kurtyną*, <<https://hrabiatytus.pl/2019/06/24/myszka-miki-za-zelazna-kurtyna/>>, dostęp: 24.01.2024.
- Myszka Miki – ewolucja najslawniejszej animowanej myszki świata*, <<https://creativeheads.pl/myszka-miki-ewolucja-najslawniejszej-animowanej-myszki-swiatea/>>, dostęp: 12.12.2023.
- Myszka Miki – ikona filmu animowanego*, <<https://www.polskieradio.pl/39/156/artukul/2405446,myszka-miki-ikona-filmu-animowanego>>, dostęp: 12.12.2023.
- Myszka Miki – postać. Encyklopedia Disneya*, <[https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_\(posta%C4%87\)](https://disney.fandom.com/pl/wiki/Myszka_Miki_(posta%C4%87))>, dostęp: 8.09.2024.
- Najstarsza Myszka Miki nie jest już chroniona. Prawa Disneya wygasły, ale firma ostrzega*, <<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najstarsza-Myszka-Miki-nie-jest-juz-chroniona-Prawa-Disneya-wygasly-ale-firma-ostrzega-8672363.html>>, dostęp: 08.09.2024.
- <<http://nasze-bajki.pl/pl/przeglادarka.aspx?bajka=8332>>, dostęp: 30.12.2023.
- Nowakowska M.M. (2014): *Postacie bajkowe i fantastyczne na tle wybranych języków słowiańskich – problem „szemranego” rodzaju gramatycznego*. „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 21, s. 221–227.
- Słownik języka polskiego*, <<https://sjp.pwn.pl/sjp/disneyowski/2452501>>, dostęp: 08.09.2024.
- Sosnowski M. (2005): *Uczłowieczanie tego-co-nie-ludzkie w książeczkach o Małpce Fiki-Miki i Murzynku Goga-Goga*. „Teksty Drugie” 1–2, s. 246–258.
- Szczurek A. (2011): *„Czerwony Kapturek był śliczną dziewczynką, a Kopciuszek wyszedł za księcia...” – rozbieżności między rodzajem gramatycznym a naturalnym nazw bohaterów bajek i ich konsekwencje w tekstach*. „Ogrody Nauk i Sztuk” 1, s. 108–112.
- Szpyra-Kozłowska J. (2021): *Nianiek, ministra i japonki. Eseje o języku i płci*. Kraków.
- Wojdak P. (2016): *Czym jest i dokąd sięga rodzaj (nie)naturalny*. „Slavia Occidentalis” 73/1, s. 175–191.
- Żak K. (2021): *Ewolucja graficzna i znaczeniowa postaci z filmów animowanych na podstawie analizy „Myszki Miki” Walt’a Disney’a*, <<https://repin.pjwstk.edu.pl/xmlui/handle/186319/1232>>, dostęp: 08.09.2024.

